

2014/1

Fra Krig og Fred

Dansk Militærhistorisk
Kommissions Tidsskrift

Fra Krig og Fred

Dansk Militærhistorisk Kommissions
Tidsskrift 2014/1

Fra Krig og Fred

Dansk Militærhistorisk Kommissions Tidsskrift 2014/1

© Forfatterne og Syddansk Universitetsforlag 2014
Sat og tryk: Specialtrykkeriet Viborg
Omslag: Donald Jensen, Unisats ApS

Billedet på forsiden af tidsskriftet:

Familien Grøn Madsen ved Vestkysten ca. 1938.

Fra højre: Otto Grøn, Niels Grøn Madsen, Poul Grøn, Olga Grøn og Mogens Grøn.

Billedet på bagsiden af tidsskriftet:

Dansk Militærhistorisk Kommissions logo:

Det ældste billede af en dansk soldat, landsknægt fra Den Store Garde i Kong Hans' hær under operationerne i Ditmarsken i vinteren 1500. Træsnit fra en skillingsvise.

ISSN: 2246-3070

Dansk Militærhistorisk Kommissions Tidsskrift

er trykt med støtte fra

Helen og Ejnar Bjørnows Fond

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller
anden mangfoldiggørelse af denne bog
er kun tilladt med forlagets tilladelse eller
ifølge overenskomst med Copy-Dan

Syddansk Universitetsforlag
Campusvej 55
5230 Odense M

Tlf. 6615 7999

Fax. 6615 8126

www.universitypress.dk

Indhold

REDAKTØREN:	
Forord	9
ASGER NØRLUND CHRISTENSEN:	
Flådens udlandsmobilisering: Rekruttering af skandinaviske søfolk i Amsterdam under Skånske Krig	11
<i>Summary</i>	58
BERNADETTE PREBEN-HANSEN (RED.):	
Esther Aksel-Hansen fra Petrograd – juli til november 1917	60
<i>Summary</i>	84
OLE GRØN OG MICHAEL H. CLEMMESSEN:	
Skyggerne på væggen: Et forsøg på delvis rekonstruktion af efterretningstjenesten i og fra Sønderjylland fra 1920 til ca. 1950	86
<i>Summary</i>	179
MARGIT BECH LARSEN:	
Vejen til Danmarks sidste kystforter: Stevnsfort og Langelandsfort 1945-1954	181
<i>Summary</i>	234

Bidragyderne

Margit Bech Larsen

Mag.art. i historie fra Københavns Universitet 2010, museumsinspektør og nu ph.d.-stipendiat. Før ansættelsen på Arbejdermuseet/Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv i 2010 var hun som studerende tilknyttet DIIS-udredningen om *Danmark under den kolde krig* og derefter forskningsassistent ved Koldkrigsmuseum Stevnsholm. På Arbejdermuseet har hun været ansvarlig for udstillinger om de revolutionære forhold i Norden i 1918, østarbejdere i dansk landbrug, politiske plakater samt om ferie. Ph.d.-projektet behandler arbejderbegrebets udvikling fra 1930'erne til i dag.

Asger Nørlund Christensen

Hovedfagseksamen (master) i historie i 2013 fra Aarhus Universitet. Hovedinteresse er maritim kulturhistorie med fokus på skandinaviske sømænd i det 17. århundrede, herunder disses uddannelse, håndværk og værktøj, vaner, klæder, sprog – samt deres skibe. Han har en baggrund som sømand på store sejlskibe og træskibsbygger og har tidligere publiceret om disse emner.

Michael Hesselholt Clemmesen

Pensioneret brigadegeneral med hovedfagseksamen i historie fra Københavns Universitet. Nu seniorforsker ved Forsvarsakademiets Center for Militærhistorie og præsident for Dansk Militærhistorisk Kommission. Nuværende forsknings- og publikationsfokus er dansk og nordeuropæisk strategihistorie fra 1870 til 1940. Seneste større udgivelse var *Det lille land før den store krig. De danske farvande, stormagtsstrategier, efterretninger og forsvarsforberedelser omkring kriserne 1911-13* (2012).

Ole Grøn

Arkæolog, ph.d. med specialer i ældre stenalder, undervandsarkæologi og etnoarkæologi, samt i benyttelse af fjernmåling (marin seismik og spektrale teknikker) til lokalisering af arkæologiske lokaliteter. Har som leder af Langelands Museum haft ansvaret for Langelandsfortet og udvikling af ny udstilling om den kolde krig på dette sted. Har i forbindelse med etno-arkæologisk arbejde hos de evenkiske jæger-samlere i Sibirien omfattende erhvervet erfaring med interviewundersøgelser.

Bernadette Preben-Hansen

Cand.mag. (latin) fra Københavns Universitet, baggrund som ph.d. stipendiat i middelalderfilosofi, Groningen, Nederlandene. Hun har igennem mange år interesseret sig for Danmarks og specielt danskeres placering, oplevelser og rolle i Rusland under 1. Verdenskrig og Den russiske Borgerkrig. Interessen har præget hendes dansksprogede publikationsvirksomhed.

Forord

Dette tidsskrift har til opgave at sikre muligheden for offentliggørelse – og en hurtig offentliggørelse – af større militærhistoriske artikler. Artikler som har været igennem en normal “peer review”-procedure for at sikre originalitet og kvalitet. Som tidsskriftets titel angiver, opfattes militærhistorie meget bredt: Fra bl.a. traditionel analytisk operativkrigshistorie over behandlingen af organisationsudvikling og beslutningsforløb i fredstid til militær socialhistorie samt til offentliggørelsen af udvalgte kilder.

I løbet af de sidste tre år har medlemssammensætningen i Militærhistorisk Kommission¹ ændret sig afgørende. Dette er sket samtidig med, at antallet af medlemmer er øget fra ca. 40 til ca. 100. Så at sige hele denne forøgelse består af unge og yngre faghistorikere. Det stigende medlemsantal var en følge af den øgede interesse for militærhistorien langt uden for værnenes officerskorps og de besættelsestids- og marinehistorikere, der for ca. 45 år siden etablerede den danske kommission. Det var en interesse, der fra midten af 1990'erne havde ført til skabelsen af et netværk omkring de akademisk ansatte på Tøjhusmuseet, dengang den største – reelt eneste – gruppe af militærhistoriske forskere i landet.

Interessen havde ført til militærhistorisk grundforskning samt til speciale-, magisterkonferens- og et par ph.d.-afhandlinger. Uanset en meget høj kvalitet blev afhandlingerne sjældent offentliggjort, medens den unge historiker stadig havde så megen begejstring for sit arbejde, at vedkommende var parat til at bruge tid på at omskrive afhandlingen til en artikel. Da der så at sige ikke var lønnede stillinger med militærhistorisk indhold, var det kun få af de unge historikere, der mere end et par år fastholdt interessen for dette i Danmark meget lille hjørne af faget. Dette måske også, fordi Militærhistorisk Kommission endnu ikke dannede en netværksramme, hvor interesserede kunne blive opdateret og udfordret af kolleger. Mulighederne for at få offentliggjort disse første og senere større militærhistoriske arbejder på en måde, som dokumenterede historikerens niveau og udvikling som forsker, eksisterede næsten ikke.

Det behov skal dette tidsskrift dække. Kommissionen vil udgive et nummer årligt, men hvis mængden af kvalitetsartikler bliver væsentligt større, end hvad der her er plads til i ét normalnummer, vil kommissionen forsøge at muliggøre udgivelsen af endnu et nummer ved fondsstøtte. Både historikerne selv og deres kolleger og vejledere bedes gøre et kommissionsmedlem opmærksom på egnede artikelemner.

Det er tilfældigt, at det første nummer udkommer i dette mange-jubilæumsår. Men det er naturligt, at kommissionen her markerer 200-året for Danmarks fald fra at være en mellemstor nordeuropæisk stat med den tvungne skilsmisse fra Nor-

1 For oplysninger om den danske militærhistoriske kommission se: www.milhiskom.dk.

ge. Året der afsluttede 250 års dansk-svensk åbent fjendskab, hvoraf vel samlet 40 år var i krig.

Det er 150-året for 1864, hvor Danmark på den hårde måde tidligt lærte de smertelige omkostninger, som kombinationen af opløsningen af en multinational stat og en udenrigspolitik drevet af nationalromantik altid synes at bringe.

Vi har hundredeåret for indledningen i 1914 af den krig, hvis resultater på mange måder varede indtil for netop 25 år siden, i 1989, hvor Europa vendte tilbage til mange af de problemer, der havde præget tiåret før 1914.

Det er 75-året for starten af den europæiske del af de stormagtskrige, som sam- lende benævnes 2. Verdenskrig.

Endelig bør man ikke glemme 50-årsjubilæet for 1964, året hvor man i Vest- europa lod sig forlede til at tro, at konfrontationen med Sovjetunionen var afslut- tet, samtidig med at Den Kolde Krig efter Tonkin Bugt-resolutionen i august det år igen snart blev varm i Sydøstasien. Det skete samtidig med, at Sovjetunionen havde indledt den dramatiske militære oprustning på alle områder, der endte med at forkrampe og ødelægge økonomien indtil 1989.

Dette første nummers artikler knytter sig dette lange forløb. Asger Nørlund Chri- stensens artikel er skrevet på grundlag af hans friske specialeafhandling. Den kaster et helt nyt lys på Skånske Krig, et af Svenskekrigenes højdepunkter. Det sker ved at besvare spørgsmålet, hvordan Danmark håndterede, at man ikke havde folk nok inden for kongens riger med de nødvendige kompetencer til at bemane flåden.

Bernadette Preben-Hansens kildeangivelse i uddrag følger det skæbnesvangre forløb under det revolutionære sammenbrud i St. Petersborg i sommer-efterår 1917. Esther Aksel-Hansen skrev omtrent dagligt hjem til sin moder. Uanseeligt ydre og en skarp pen gør hende til den ideelle reporter under en krise, da hun er nem at undervurdere.

Ole Grøn rekonstruerer på grundlag af Michael Clemmesens rammeanalyse af den danske hærs forsvarsplanlægning og socialdemokraternes konflikt med kom- munisterne sin agentfamilies sønderjyllandsnetværks efterretningshistorie fra 1920 til ca. 1950. Artiklen viser virkninger af den socialdemokratiske ledelses stadig vok- sende sikkerhedspolitiske modsætningsforhold til P. Munchs radikale, klarlægger efterretningsentreprenøren Lundings arbejdsmåde og understreger kontinuiteten i dansk efterretningsvirksomhed i hele det tyvende århundredes første halvdel.

Endelig analyserer Margit Bech Larsen på grundlag af sin magisterafhandling etableringen af Stevnfort og Langelandsfort i de første år af Den Kolde Krig. Hendes artikel følger den interne danske debat om, hvorvidt det var sikkerheds- politisk ønskeligt og rent militært hensigtsmæssigt at bygge forterne. Hun be- skriver derefter de danske myndigheders indsats for at få anerkendt forterne som en væsentlig del af Danmarks forsvarsbidrag på trods af alliancens doktrinære modstand mod stationære fæstningsværker samt det forgæves forsøg på at opnå NATO-finansiering.

Som det fremgår af Indhold afsluttes hver artikel afsluttes med et engelsk sum- mary.

Michael Hesselholt Clemmesen, redaktør